Urbani Hierni Defensionis Paracelsicae prodromus. Eller, kort föremäle af then uthförligare förswars skrift för den stora philosophus Theutonicus Theophrastus Paracelsus, som nyligen medelst en härd beskyllning, uthan någon orsak ar worden antastad / [Urban Hjärne].

Contributors

Hjärne, Urban, 1641-1724.

Publication/Creation

Stockholm : Tryckt hoos Julius G. Matthiae ..., 1709.

Persistent URL

https://wellcomecollection.org/works/qr2zd68v

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

wellcome collection

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
https://wellcomecollection.org

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b3053706x

URBANI HIERNE

DEFENSIONIS PARACELSICÆ PRODROMUS.

eller.

Kort Föremåle

af then vthförligare

Förswars Skrift

för den stora Philosophus Theutonicus

THEOPHRASTUS PARACELSUS,

Som nyligen medelst en hård beskyllning/ vthan någon orsak är worden antastad.

STOCKHOLM/

Tryckt hoos JULIUS G. MATTHIÆ, Boktr. Åhr 1709.

ERASMUS ROTERODAMUS
in libello de Lingva:

ADeo non adeſt nobis in corripiendo ſimplex illa charitas, quæ nec ſuſpicatur nec cogitat malum, ut etiam illa lædendi ſtudio depravemus, qvæ rectè dicta ſunt, dum ſtudemus in alienis libris eſſe ingenioſi, & ex aliena infamia nobis parare gloriam eruditionis. Livorem & odium, qvo toti mademus, qvæſtum & arrogantiam, quâ toti turgemus, prætexímus zeli titulo. Et ſic in aliena vitia debacchamur, qvaſi non oderimus, ſed invideamus.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

DEt är nyligen en Skrift worden publicerat och tryckt i Linköping / hwars Titel är: **Athskillige Anmärkningar öfwer thesse tiders falska / Astrologiske / Phantastiske och Enthusiastiske Prognostiker, Spådomar och Prophetier / beträffande Menniskians wäsende och wandel i gemen** ꝛc. Hwilken jag med begärighet genomlaas / helst efter jag fann en temlig wacker Styl och god Swenska / så ock at deß Autor de många Skrockspåmänn / som sig i dessa tider så tätt som tåtål i säden hopetals funnit / och vthan blygd sina falska Prophetier för hela werlden allmänne giordt / så kraftigt wederlägger; så at jag til största delen dermed war wäl förnögd / in til des jag kom til den 58 pag. och 23 §. då ibland andra också införes Paracelsus med en altförheftig bitterhet / och ganske swår sinnens rörelse. Jag förundrade mig högeligen öfwer det at denne wår Autor, ännu en ung Person / och i Medicinska Professionen ännu intet så gammal / en sådan förtrefflig Mann som Theophrastus Paracelsus i sina dagar warit / den de sannskyllige Philosophi eller vthi Naturens högstförborgade kunskap Lärde / med så stoor wördnat bemöta / så dierfweligen oförskyldt tordes antasta; och der han tilförene emot de andre hade nog af at förläggia deras skiäl / vthan at röra deras Personalier och öfrige lefwernes art / denne wår ährliga Paracelsum

så vthmönstrar / igenomhecklar / och alla prædicamenta igenomleder / med en hwaß och ganska streng penna. Jag kunde på intet sätt eftergissa / för hwad orsak skull denne wår Sweitzeriske Philosophus haar blifwit så bemödt / och huru han denne wår Authorem efter 167 åhr haar giordt så heetlefrad / at ingen bland de andra så owärdeligen är worden handterat som han. Men såsom jag twärt om / befinner mig denne Theophrasto von Hohenheim så högt förbunden / bekennandes för den hela ärbare Werlden / at nästan alt det jag vthi den naturliga Kunskapen samt största delen af Medicinen haar lärdt / ehuru swagt och ringa det wara må / haar näst Gud denne Theophrasto så medelbartigen som omedelbartigen alramäst at tilägna; och derjemte mitt Kall och Embets plicht fordrar / at hafwa inseende öfwer de andra af denna Profession, och deruthinnan all onödig oro och mißförstånd at afstyra : Altså lärer berörde Boks Author mig intet kunna förtänckia / om jag detta med tiänlig alfwer söker at böija til rätta / och den så illa handterade och wälförtiänte Mannen / så mycket möyeligt är / at förswara; lätandes hans rätt för wåra redeliga Swenska / som elljest i anledning af berörde Tractat kunde fatta widrige omdömen / komma i dagsliuset.

Ehuruwäl jag nu hade fogh at möta hårdt mot hårdt / och bruka samma målsnild som wår Autor, strödd med peppar och skarp senap; Likwäl som jag seer at detta Capitlet / angående Paracelsum, egentligen icke kan räcknas för hans egen / warandes det nästan altsammans af Conring och Naudè vthskrifwit / så at jag med dem jemte andra Paracelsi fiender / och icke med honom / haar at giöra; dertill ock han / som med mig för detta wänskap och omgänge haft / nyligt med en sachtmodig och mycket beskedelig Skrifwelse bemödt / erkännandes sig hafwa warit något förheftig / williandes hädanefter denne wår Theophrastum mildare handtera. Altså tycker mig wara tiänligast denna sak med all möijelig spakfärdighet at företaga / och Paracelsi wederdelomänns skiäl med en nätt och noga wicht på det jemnaste öfwerwäga.

Nu oansedt jag i förstone täncke detta at werckställa i giörligaste korthet / allenast på 3 eller 4 arck; Lijkwäl såsom denne Materien emot min förmodan mig vnder händerne wuxit / williandes jag en gång för alt denne wår oskyldige Bombast von Hohenheim / medelst detta tillfälle föranlåten / icke allenast mot wår Autorem / icke heller

heller allenaſt mot hans fiender och hatare / vthan ock mot dem ſom illa äre vnderrättade och om honom widriga tanckar fattat / efter all mögelighet förſwara: Så mercker jag lell / at det ſå omſkränckt intet låter giöra ſig / vthan måſte det ſå omſtändigt vthföra / ſom ſakſens wärde och beſkaffenhet fordrar.

Efter jag nu för mina öfwerhopade dagelige Ambets ſyſſor / ſom ſig i deſſe tider / meer än någonſin tilförne / ökt hafwa / ſamt för många oförmodelige tillkomna ährender / och endteligen för några och oundwikliga reſors ſkull / ſom måſte förrättas / detta företagna werck icke ſå ſnart hinner fullkomna / ey heller till dato mera hindt / än allenaſt halfparten / hälſt emedan jag ingen annan lägenhet äger för den oroo och buller ſom mig om dagen möter / än ſömnlöſa nätter och arlaſt om morgonen; befruchtandes likwäl at imedlertid detta wår Paracelſo anhengde onda rychte och ſmälek måtte genom längre ſtilltigande winna rum / ſå at deras ſinnen / ſom ſammanhanget intet weta / icke mera måtte intagas; hälſt ſtörſta delen är ſå ſinnad / at man gärna giſwer den witzord / ſom förſt klagar / och den engång fattade mißtanckan intet gärna ſlepper; hafwandes här detta Ordſpråket ſitt rum: Semper aliquid hæret &c. Altſå haar jag för rådeligaſt funnit i medlertid och föruth låta gå en Prodromum eller Föremäle / öfwer det följande vthförligare wercket / ſom wid bettre tillfälle / wil Gud / ſkal framkomma.

Beſtår altſå denna Defenſions-Skrift af följande Puncter:

Om Philippi Theophraſti Bombaſt von Hohenheim eller af de andra ſå kallade Paracelſi, Perſon / hans Uprinnelſe / yngdoms Underwiſning / Præceptores, hans reſor och wandring / hans humeur eller ſinne / hans Philoſophia, och hwar han ſin höga wetenſkap haar lärdt och tagit.

Om hans Philoſophia adepta, eller af wår Autore ſå ſchimpfligen kallade Gullmakerij / ſom intet är finis principalis eller det förnemſte ändemählet at giöra Gull: vthan den ſtora vplyſning man winner derigenom / ſom förſtändet till de aldrahögſte ting ſkärper / och dören till de allraförborgaſte och lönligaſte Naturens hemligheter öpnar.

Bewiſes at Theophraſtus Paracelſus i ſanning warit en Adeptus, och wiſſerligen kunnat giöra Gull.

Hans allerargaſte och bittraſte fiende Hermannus Conringius kunde thet intet neka/ ehuruwäl han på många sätt söker det till det wärſta vthtyda.

Han berömes och hedras derföre af andra Adeptis, eller så kallade Gullmakare.

Af Bodenſtein, ſom då warit yng/ når Paracelſus florerade.

Af Alexandro von Süchten.

Af Cortalaſſæo eller den großen und kleinen bauren.

Af den dyra Theologo D. Johan Arndt, ſom ockſå warit en Adeptus.

Af Authore Cabalæ Chymicæ.

Af en annan Adepto, ſom ſkrifwit den Boken kallad Philoſophiſches Vaterhertz.

Af en Adepto wid Cölln/ Johan Snider von Bergen/ eller ſå kallade Monteſnider.

Af Pantaleone, ſom hade en particular Tinctur, och de Philoſophiſke ſkrifter wäl förſtådt.

Paracelſi Skrifter om denna materien vprecknas. Många äñu i Bibliotheker och annorſtädz förwaras/ ſom intet får ſee dagsliuſet/ och hwarföre.

På hwilka ſkiäl Autor ſig grundar. Hans trowärdiga (ſcilicet) wittnen ſtälles fram och förhöres.

Eraſtus, hwad han warit för en/ och huru Suchtenius, ſom ſamma tid lefde/ honom bemöter.

Oporinus Theophraſti amanuenſis, huru han kommit emot all ſanning till at ſkrifwa om Paracelſi lefwerne/ och huru han det ſedan hierteligen begrätit och ångrat.

Crato á Krafftheim/ huru wida han är trowärdig.

De andra witnen/ ſom like fåren följande ſkällebaggen/ intet annat weta än hwad Eraſtus och Crato ſamt andre Paracelſi fiender ſkrifwit/ om de äro trowärdige witnen.

Italiäners och Frantzoſers vthſagu och witne äre drafwel och flärd; emedan de hans Skriffter/ ſom den tiden ännu intet warit vthtolkade/ eller på Latin affatte/ icke det ringaſte förſtådt; vndantagande några fåå/ ſom af Tyſkarna bliſwit vnderrättade.

5 eller 600 kunna ſnart öfwerröſta en; och många Harar ſpringa och triumphera ſedan Leyonet är dödt. Den ſtenen bliſwer ſnart wåät/ ſom alla ſpotta på.

Autor giſwes wid handen at betiäna ſig af 2 wittnen/ dem han förglömt/

glömt / Paracelsi smäderijke fiender / myckit skamlösa: nemligen Libavius och Penotus.

Hwad Libavius haar warit för en karl / hwad han haar skrifwit och huru ?

Penotus den Spetalstiggiaren ställes til förhör.

Askeblåsare / som Paracelsum läsa och intet förstå / ey heller hint till sitt föresatte måhl / förfölja och förtala honom alldramast.

Conring, en Aristotelicus och Galenicus, en gammal Dictator i Helmstedt / den argaste och förgiftigaste fiende ibland alla / förblindat af harm och afwund.

Några nyare tyska Theologi, som sig också blandat at skrifwa mot honom: som Qvenstedt och andra hans wederlika / citeras.

Om en Theologus som sielf icke experimenta chymica, myckit mindre Philosophiam adeptam förstår / kan wara competens judex, eller om hans omogna omdöme skal hafwa krafft af en fullkomlig lag.

Synes bäst wara / at hwar och en blijr i det han haar lärdt / och stadnar i sin egen Profession. Ne sutor ultra crepidam.

Några Theologi mycket färdige till Kättermakerij / och falla Gud i hans höga domare ämbete.

Många ting fordom hafwa hållits för kätterij och at wara mot den heliga Skrift / som nu befinnas annorledes.

Många ting som nu hållas för wara orimmeliga / lära i framtiden finnas wara sanfärdige.

De äro många flera som Theophrastum hafwa förswarat / än de owänner som mot honom kort efter hans död skrifwit.

Förutan ofwanbemelte / som ofehlbart Adepti warit / äro åthskillige hans förfächtare / som wthi Chymien och Philosophien mera förstådt än Erastus, Conringius och alla de andra: såsom Michael Toxites, Dornæus, Andreas Solea, Quercetanus, Petrus Severinus, Mufsetus Engelländern / Helmontius, Davisonius, Starekey och många andra.

Theophrastus Paracelsus efter sin dödh oskyldigt hoos mångom blifwit förhatelig / igenom en hop olärda Kohlpustare / distillerare och Qwacksalfware / som falskeligen sig wthgifwit för Paracelsi discipler.

Franciscus Paracelsi Tienare / haar sedt honom tingera ett helt skålpund Qwicksilfwer till Gull.

Flera witnesbörder finnes hoos Borichium, som tiäna at läsas.

Om Domherrens Lichtenfels curerande / och de af honom vthfåste 100 Gyllen.

Om Paracelsus, oachtat han desse pennigar intet stort behöfde / hade giordt rätt deruthi / at han dem den otacksamme Göken låtit behålla? wises contrarium.

Om Magistratens i Basel orättwise och Gergeseniske Dom häruthinnan.

Om Paracelsus icke haft fog / dem detta vnder Ögonen stella.

Paracelsi förmeente fattigdom / och huru länge han haar warit Pungreen.

Om Oporinus alt wetat af / hwad Theophrastus haft vnder händerna / eller om han war dertil förbunden. Oporinus icke lärdt det ringaste af alla de Medicamenter Paracelsus giorde.

Paracelsus haar aldrig warit någon Bedragare / eller någon tillbudit at lära sin Konst för penningar / eller med sådan skelmstycker fixerat; hwilcken hårda beskyllning ingen af hans argeste och werste Fiender honom någonsin kunnat förbrå; det de doch intet hade aflåtit / om sådant wore händt.

Om de många Hederstytlar / som Autor Paracelso tilägnar.

Om Paracelsus warit ogudachtig / och hwad det ordet ogudachtig haar at betyda och innebära.

Paracelsus warit en Gudälskande och Gudfruchtig Mann / hwilket af hans härliga Skrifter bewises.

Han haar hatat de ogudachtige och skrifwit skarpt emot dem.

Hwaraf den opinionen eller intagne meningen af hans förmeente ogudachtighet härflyter / och hwem det vthspridt; förnemligast de Påwiske Messepresters / hwars Messa han intet wille achta / eller deras lära stort wörda.

Han haar nästan i alt kommit öfwerens med Lutheri Lära / och honom förswarat.

Han skrifwer emot Beläternas tilbediande / förbiuder at hålla dem helige. Om Messans förmeente kraft; Om de framlednas åkallelse; Han begabbar deras Widskepligheter; Talar om Presters och Munckars Bedrägerij i Religions saker.

Han skrifwer emot Skårselden.

Han haar myckit wäl läsit den Hel. Skrift / citerar henne allestädz.

Han gifwer Gudi åhran för alla sina Curer, och råder Medicos til Gudsfruchtan.

Han

Han förmanar Medicos, at de för alt skola sökia Guds Rike.
Han sätter sin förtröstan til Gud / hwilket af alla hans Skrifter bewisas.
Han råder til Böner och Fasto. Han lårer at man ingalunda skal tilstådia Synden / at regera öfwer sig.
Han älskar Reenhet / berömmer Kyskhet / den han på det högsta recommenderar.
Han lårer huru en Medicus skal wara beskaffad. Om ens sanskyllig Medici egenskaper / nemligen: han skal wara redelig / sanfärdig / af en god Tro; han skal åkalla den Helige Anda / som yptender liuset i ens hierta / och at af Gudi alla Wetenskaper komma.
Han förmanar Medicos ganska ofta och mångastädz til at öfwa Barmhertighet / serdeles emot de fattiga; haar sielf warit miskundsam emot dem / curerat dem med stoor omsorg och flijt för alsintet.
Han påminner / at man skal stedze tänckia på den ytterste Dagen.
Paracelsus war ingen Swerjare / lofwar och prisar Gud i sina Skrifter.
Om Paracelsus i alla sina dagar warit en Drinckare och Fyllehund.
Paracelsus haar myckit wål kunnat fördraga och bära sitt Wijn / och derföre intet warit en Fyllepråm.
Fylleri och Drinckeri ratas och lastas af honom högeligen.
NB. Detta alt skal af hans Skrifter ythdragas och wisas.
Om Paracelsus warit en Lastare.
Paracelsus haar ingen orsak haft sina heftiga Fiender som honom til döden hatat / lofwa eller berömma.
Huru hefteligen Medici Galenici honom förfölgt / förtalat / belugit / och hwarföre?
Huru wida han dem förachtar / som honom förachtade. Om han haft orsak berömma dem / som intet berom wore wärde.
Hwad Author skrifwer / at Paracelsus warit åhregirug och högmodig / förklaras. Hwad han giorde / der till haar han haft största skiål.
Theophrastus är och blifwer Monarcha Medicorum.
Om Paracelli dierfhet / han kunde intet krusa / skrådde icke heller sitt taal / skref efter den tidsens yprichtiga enfaldighet.
Det skal ingen kunna bewisa honom hafwa warit oförskiämd i lögn. Han haar warit sannfärdig / haar mera sauning på ett blad / än Galenus i en heel book.
Om Paracelsus med skiål kunde kallas stoorskrytare.

Når

När man af laſtare / hådare och förſmådare blifr antaſtad och förachtad / är man förbunden någorlunda wiſa / ho han är.

Huru det förſtås om hans Skoſpennen och Skegg / ſom metonymice är ſant.

Han haar werckeligen mera wetat och förſtådt / än ſom alla Medici och Philoſophi i hans tid i Academierne.

Han haar förſtådt mycket / det i wår tid hålles för nyß vpfunnit.

Hans fiender ſielf bekänna / at han hade ett ſtåteligt Ingenium.

Om det Paracelſus beſkylles hafwa warit ſölachtig. I pudrade Peruker och fina kläder kommer man ſwårligen til ſtoor wißhet. Den ſom i chymien laborerar alt fort bland kohl / ſoot och röök / får intet gå ſpånter och granner.

Obewiſligt är at han ſuttit och drucket hela dygnen.

Hwarföre han undertiden haar heller diſcourerat med Landtjunckare och hederliga Bönder / än med de förmente wiſe och lärde.

Bönder böra intet förachtas. En gammal förſtåndig Bonde haar ofta nyttigare Speculationer än en ſielf inbillad boklärd / ſom af några böckers läſande wil wara ſuperklok.

Hwarföre Paracelſus intet ſkötte om at vpwachta hoos Keyſare / Förſtar och Herrar.

Hwarföre han ſig hoos Adelen intet welat inſmyga.

Hwarföre han intet haft vmgånge med Officerare och Krigsmänn.

Haar ingen orſak at ſökia Munckar / Preſter och Prælater, ſom denna tid mäſt wore Papiſter, dem han i ſina Skrifter ofta antaſtat.

Han war intet giärna bland Juriſter, Politicos och Statsmänn.

Med Hoffbuſſar kom han intet wäl öfwerens. Orſak der til.

Han hade störſta orſak at ſöndra ſig ifrån denna tidſens Medicis, ſom wore blotta Galenici. Det förbrå de honom / och huru han ſig förſwarar.

Philoſophi wore i hans tid grofwe och oförſtåndige Scholaſtici, ſom till hans omgånge litet tiente.

Af Kiöpmänn / Borgare och Handtwercksmåns närwarelſe hade han ringa nöije.

Han höllt med dem / ſom wore ända fram / och giärna wille höra honom.

Han hade förnämt Folck i bland at omgåß med.

Hwarföre han haar wäl kunnat liſta Fohrmän och Landkuſkar / ſom om det landets / der han genomreſte / omſtändighet och rarare ſaker wäl wiſte kunſkap; det hafwa också andra kloka Männ giordt. Om

Om wår Author haar giordt rätt deruthi / at han beſkyller Paracelſum haſwa haft de faſliga Gudz förſmådeliga ord: wil Gott nicht helffen / ſo helffe der Teuffel / för wanligt ordſtäfwe.

Paracelſi fiender ſäija at han det i Baſel giordt en gång / och några willja det tyda vth för ſkämt; men wår Autor ſäijer det warit hans wanliga ordſtäfwe. Här är hwarken det ena eller andra ſant.

Paracelſus haar intet åkallat Diefwulen på något wijs til hielp; vthan haar älſkat Gud och ſatt ſin troo och lijt til honom.

Han förmanar at ingen ſkal ſökia hielp hoos Diefwulen / ſom ſielf alsintet förmår eller kan.

Han lofwar Gud / och tilägnar hans godhet alla ſina Curer.

Härigenom gifwes anledning at tala om Paracelſi Magia, och om hans förmente Trollkonſt / ſom Conring honom ſå grufweligen förwiter. Hwad den rätta Magia är / huru wida den ſkiljer ſig ifrån Magia diabolica.

Han ſkrifwer ganſka härdt emot Nigromanticos och diefwuls beſwärjare.

Han råder at Trollkarlar och Trollkonor ſkola endteligen ſtraffas til liſwet.

En Medicus bör weta huru och igenom hwad grund trolldomen förer ſiukdom i menniſkian / om han eljeſt ſkal curera henne.

Omnia ſcire licet, ſed non licet omnibus uti.

De characteres och figurer i Archidoxi Magica införde / äro intet Paracelſi.

Theophraſtus haar aldrig haft faſlige och förſmädelige meningar om Chriſto och wåra förſta föräldrar / eller om Bibliſke andeliga ting och läropuncter.

Hans bok Azoth eller de Ligno &. linea vitæ är full af en diupſinnig wißhet / dervthi den förborgade Philoſophia adepta är fördold / och förſtås der vnder aldramäſt. Är en beſeglad Bok / ſom tienar intet för hwarjehanda folck.

Samma Bok bliſwer extractwis införd / på det at almänt må wara kunnigt / at der inga förſkreckelige meningar äro / ſom den enträgne Conring honom tilägnar.

Theophraſtus haar werckeligen mångeſteds vthtydt den heliga Skrift / ſerdeles i ſin Bok / De limbo vitæ æternæ, Luthero dedicerat.

Sant är at många Theologi hängia wid ytan och barcken; vthan at / ſig bemöda / om ſkriftenes rätta ordatydning efter den Helige Anda och grundſpråkens mening; doch förſtås intet D. Luther der vnder / hwilken Paracelſus åthſkillige ſtedz förſwarat.

Paracelſus haar icke allenaſt wäl ſtuderat in libro Scripturæ, vthan ock i den ſamma mycket vplyſt af libro naturæ, och derföre kommit mångeſtedz närmare til kernan.

Huru det bör förſtås at Stockholm (i hans tid) legat i Danmarck/ hwilket Borrichius til nöye förklarar.

Prophetierne och de Magiſke figurer äro icke hans / vthan af andra i hans namn införde.

Hans ſkrifter äro eſomoftaſt af hans fiender eller andra owulige afſkrifware wordne förwredne/ förſtympade och förderfwade. Det ſom Huſerus af hans egna Manuſcripter afſkrifwit/ kunna bäſt räknas för hans.

Paracelſi ſpådom om det gola Leijonet i Norden / bör intet förſtås efter bokſtafwen; är ſtält för dem ſom Magien och Cabalam chymicam förſtå/ men intet för andra. Athſkilligas vthtydningar der om.

Haar waret länge kunnig för änn Glauber det publicerat.

Några af hans andra Prophetier märkes at blifwa ſanna / ſerdeles den ſmån och föracht / ſom Galeni diſciplar ſkulle råka vthi; och hans ſkrifters ſannferdighet blifwa ju längre ju klarare.

Theophraſtus Paracelſus i ſanning wetat mycket meer än andra/ och gådt längre i Natureu än någon för honom af alla oß bekände Autores.

Pythagoras, Plato och Paracelſus de 3 ypperſte Philoſophi, komma i faſt många ſtycken öfwerens.

Oſant är at Paracelſus låtit vthgå en ſtoor Bok vnder Titel af Opera chymico medica. Hans ſkrifter med ſtoor möda och omſorg efter hans dödh ihopſamlade / förſt af Adam Bodenſtein / och ſedan af Joh. Huſero, hwilke ſedan Erneſtus Curförſten i Cölln med ſtoor omkoſtnat haar låtet tryckia; warandes den ſamma Cöllniſke Editionen den bäſte.

Om Paracelſus alt det ſom i honom duger / ſtulit af andra?

Oſant är hwad Crato ſkrifwer / at Paracelſus af en gammal munkeſkrift i Ulm funnen / ſina bäſta ſaker ſtulit.

Oſant är at han af Baſilio Valentino ſina chymiſke ſaker ſtulit/ ſom den lame kohlbläſaren Penotus honom beſkyller. Baſilii böcker äro alle tryckte och faſt i allas händer/ och kunna med Paracelſo jämnföras.

De 3 principia, Sal, Sulphur och Mercurius förmenes wara tagne vthur Baſilio, der doch denne meningen mycket äldre.

Af

Af Isaaco Hollando haar han aldrig något skrifwit.

Arnoldus, Lullius, Rupescissa i sina Scriptis adeptis gådt en heel annan wåg/ nemligen viam Siccam, som år heel skiljachtig ifrån via humida af Paracelso idkadt/ och altså intet sant/ at han något af dem stulit.

Sanningen år sig altid lijk; derföre år intet annars än möjeligit/ at når den ena skrifwer i Italien eller Spanien/ den andra i Tartariet eller Armenien om en materia, de ju i många stycken låra komma öfwerens/ oansedt den ena af den andra icke stulit. Exempel in vasis Serosis, som af Rudbeck, Bartholino och Olivio på en tid åro opfunde och beskrefne. Professor van Horne i Leyden förswarar Rudbeck.

Osant år at Paracelsus något plockat från Lanfranco chirurgo, som chymien aldrig förstådt ey heller chymicè curerat, som Paracelsus.

I fall at wår Autor eller någon annan påstår det wara sant/ år han förbunden det i sielfwa wercket at wisa/ böckerna med hwar andra jemföra/ och låta see hwar som Paracelsus något af de andra stulit.

Paracelsus haar ingen förbannelse brukat/ fast han eljest år något hetzig.

De som mycket speculera och flitigt studera, åro gemena korta om hufwudet/ och snart til stickenhet retade; serdeles den som år oskyldig och åhrlig. Altså ock Paracelsus, som af sina oförskämde förföljare/ Galenicis Medicis, Apothekare och Barberare år indignè worden handterat; warandes intet under/ at han ibland uthi det grofwa Seculo far uth med skelsord och bannor/ som en retat Switzare.

Skalkar/ skelmar och bofwar kunna fördraga sinån och ofortienta beskylningar; men ärligt folck som gå rätta wågar/ och förtrösta sig på sin oskyldighet/ icke så.

Om Theophrasti af Naudè så kallade barbariske/ men råttare magiske/ ordformer och termer, i hwilkom en stoor kunskap förborgad år/ och af de wisa mycket skattas. Hwarföre han måste bruka fremmande termer: neml. emedan han haar fram sådana saker/ som få eller inga för honom/ kunnandes han intet altid bruka circumlocutioner och widlyftig omswåf; altså fattar han med ett ord/ der som eljest många ord ey uthan möda skulle fordras.

För Exempel skal uthtydas här några ord/ såsom Leffas, Relollæum, Iliaster, Cagaster, linea trivalis, Iliadus &c. En stoor deel af dem Arabiske/ eller ock andra språk.

Helmont en Höglärd Man brukar icke allenaſt ſamma ordaſatt/ vthan ock lägger många ſina egna til/ ſom Gas, Blas, Bur, magnum Oportet &c.

Chymici långt för Paracelſum brukadt ſådana ſelſamma ord/ ſom man ock hos dem många ſlika finner.

Den ſom deſſe Termer icke behaga/ ſtår fritt at gifwa förſlag på andra ſom bättre klinga.

Naudè dömer derom/ ſom Pilatus efter ſitt förſtånd/ och den blinda om färgan/ det ingen wijs man behöfwer ſtort öfwerwäga.

Naudè ſom en Frantzos/ hatar Paracelſum ſom aldrig war god Franſöſk.

Deſſe Termini, ſom i Naudæi delicata öron ſå hårdt klinga/ ſkyla intet oförſtånd/ vthan ſtörre wijshet än hans ſubtilighet haar kunnat begripa.

Dornæus och Rulandus gifwa ett Lexicon derpå.

Det må förunnas Chymicis den frihet/ ſom Metaphyſicis, Mathematicis och Mechanicis at bruka ſina wiſſa namn och ordformer.

Om Naudé haar orſak at kalla dem för tokar och narrar/ ſom detta i Paracelſo älſka? ſwaras retorqvendo.

Paracelſus ſkrifwit något mörkt för treggehanda orſaker ſkul: förſt at han ſkref på Sweitzerſka/ efter den tidens art och maner/ och då Tyſkan intet ſå wäl war rychtat ſom nu; derföre dem owanom något ſwårt at förſtå.

Sedan handlar han om de ſaker/ ſom han hwarken af Galeno eller Ariſtotele haar lärdt/ vthan af ſitt egit hufwud/ och altſå intet bekymrar ſig om at mycket höfla eller kruſa det.

Widare efter han intet war mera förbunden at ſkrifwa klarare/ än ſom andra Adepti; Lullius, Arnoldus &c ſkrifwa myckit mörckare.

Paracelſus wil at de ſkola hans ſkrifter med god eftertancka öfwerläſa/ och intet mena at ſådana arcana tagas ſå letteligen/ ſom Oxen wid hornen.

Ytterſt för hans hatares och förfölliares ſkull/ de ſom honom/ då han i förſtone klarare ſkref/ all otack bewiſte/ ſig ſielf och intet honom det de af honom lärde tilſkrifwit; derföre har han måſt ſkrifwa mörckare/ ſom han ſielf bekänner. Altſå måge de ſom hans mörckhet förtryta/ harmas på dem/ och icke på honom.

Den ſom ſkrifwer något ſtort Myſterium, giör wäl at han ſig wil yttra

tra / lijka i hwad tungomål han wil / det må wara Franſka eller Finſka / allenaſt det kommer vth.

Den ſom wil något godt lära / måſte hafwa möda derföre. Hård ſkaal dölljer ſöt kärna.

Det med möda winnes / ſkattes ſå mycket mera / och blir intet gement.

Den ſom icke wil bemöda ſig at vthforſka det de wiſa fördolt ſkriſwa / må länge nog gå leggia ſig at ſofwa.

Wäl wore det / at Medicinen hade bliſwit åfwen ſå fördold ſkriſwit: på det de owärdige derigenom måtte bliſwa vthſtengde / och den kunſkapen icke ſå gemeen. Vulgata vileſcunt. Allena medelſt Paracelſi Chymia kan Medicinen ännu behålla ſin heder och wördnat.

Ægyptierne i detta fallet warit klokare / ſom fördolde ſin wijshet med Characterer eller Hieroglyphiſke figurer / ſom ſwårare äro at begripa än Paracelſi termer.

Chineſer och Japaner förborga ſina wetenſkaper ännu i dag / medelſt ſerdeles mål och ſkrifter / dem lärdom allena kunnige.

Paracelſus råder intet derföre / at de ſom hans Werck allenaſt öfwerhänn och icke med behörig alfwar läſa / det intet fatta / och ſin tid förlora.

Huru man honom läſa ſkal / och hwilka Authores honom bäſt förklara.

Ju oftare Paracelſi och andra Adeptorum ſkrifter läſas / ju mera man lärer / och ju lettare man dem förſtår.

Ganſka otalige många hafwa bliſwit kloka af Paracelſi ſkrifter: doch den ena meer / den andra mindre.

Hela werlden har orſak at tacka Paracelſum, efter alla Medicamenter hafwa ſedermera fått en annan form och bättre kraft / än tilförene.

Swerige har at tacka honom / emedan hans reglor äro orſaken till Medewij watnets och ſedan de andra Mineralkellors vpkomſt och bruk.

Autor ſielf i föllie deraf haar orſak at tacka honom / emedan Medewij haar giordt honom ſtörre tilldrächt / än hans ordinarie tienſt.

Hwad jag för min deel haar orſak at wara Paracelſo tackſam.

Deße tiders Chymici äro lijka Swinen i en Eke- eller Bökeſkog / ſom äta ållon och boknötter / vthan at bekymra ſig om hwadan de komma.

Hådan efter lära hans Diſcipler hinna mycket widare än tilförene.

Paracelſi wijshet och diupſinnige Philoſophie lärer här efter rätt komma i gång / och för werldenes ända mycket af det ſom ännu intet förſtås / vppenbaras / mycket det ſom nu hålles för omöyeligit då finnas giörligit.

Hwi

Hwi Theophrasti Laudanum intet förlängt hans lijf.

Theophrastus blifwit förgifwen af en Apothekare Gesell med Poudre de Succession, eller en hemlig tårande och till en wiß tijd vthrecknadt och lempadt gift / som intet kännes / för an de förnemste partier äro angrepne och förderfwade.

Paracelsus war ingen stoorskrytare: Haar snarare förlitet än förmyckit berömdt sina Medicamenter. Bewijs der til.

Paracelsus i sanning förstådt flere språk än sitt moders måhl / fast han intet wåndat at tala dem.

Om Paracelsus intet haar studerat.

Om Paracelsus giort orätt / at han skrifwit på sitt moders måhl. Det samma haar Lutherus giordt; det samma giöra de sinnrijka Ängelländare / Frantzoser och Italiäner och flere andra ännu i dag.

Om i Grekiska och Latin all wijshet är förborgad. Om icke många giorde bättre at de hade skrifwit i deras moders mål / til at gifwa des klarare sina tanckar tilkänna / såsom Boyle och andra rättwijsligen giordt. Korteligen anmärckes den åthskillnad af det ena språkets fullkomlighet mot det andras.

Det är emot sanningen och fast allas wittnesbörd / at Paracelsus flere dödat än curerat.

Crato får här intet witzord. Paracelsi förrådare Oporinus betygar annars härom; äfwen så Melchior Adam, och Franciscus Paracelsi tiänare.

Hwij Paracelsus intet kunde curera alla och frelsa deras lijf. Många hinder som en god Läkiare möta: såsom förwettna qwinfolck / som ock icke litet häruthi willia råda; deras och andras hemligen gifne Medicamenter; de närwarande vpwachtares försumelse eller egenwillighet / Patientens egen wärdslöshet och olydna / Medicus kallad alt förseent / hwilket hindrar mängens wederfång.

De som innom åhret dö efter de ädleste Medicamenters bruk / nemligen när de icke förr brukas / än då de förnämste inälfwor eller vitalia äro allredan angrepne.

Det samma wiser Medewij watnet / som jemwäl kan räcknas ibland de ädleste Medicamenter, allenast at de af en förfaren hand vthdelas med skarpsinnigt eftertänckiande / och behörig försichtighet.

Några smädemunnar hade samma ord om Medewij watnet / då det begyntes at föras i bruk / som Theophrasti Medicamenter af Cratone.

Mede=

Medewij watnet/ så wäl som de ädleste Medicamenter befordrar dem som förseent komma/ til Evthanasiam, eller en lätt och lindrig död/ hwilke af de bäste Medicis recknas inter desiderata.

Om alla skola troos/ som lefde i Paracelsi tid/ meer än de Phariseer och Skriftlärde som lefde i Christi tid.

Många af dem som lefde i Paracelsi tid älskade och skattade honom högt.

Borrichius förswarar Paracelsum som en Mann; ingalunda med lama/ skäl vtan rätt manligen med kraft/ warandes en höglärd/ wijs och högförfaren Doctor, widfaren och wäl bereest/ berömd i hela werlden.

Han stoppade munnen på de Sophister/ som sedan nödgades tiga.

Borrichius hade ännu kraftigare kunnat förswara Paracelsum, der han icke hade vndflydt widlyftighet.

Borrichius har intet warit alt förgodtrogen/ vthan alt med rätt och skäl bewiist.

Om icke Borrichii Alumni, som så mycket godt af hans Testamente nutit lära förswara hans goda namn och frägd.

De vnga Medici, som ärna något skrifwa/ förmanas at wara moderat i sin penna/ och bruka en sachtmodig beskedelighet.

Anhang/

Betreffande Spådomar och Vnderwärck.

Wår Autor har giordt myckit wäl/ at han deße tiders dummdristige och oförskämde Spåmänn så friskt igenomhecklat; vnderstående des sig vthan blygd/ allenast för sin egen nytta/ förkunna tilkommande ting.

Doch är intet rådeligit fördöma all spådom i gemeen/ och kasta vth barnet tillika med badet och blöyorna.

Icke alle spådomar äro vphäfne efter Christum/ vthan det om Christi tillkommelse anginge/ såsom ock de stora allmänne förändringar som land och riken angå/ hwilket Gud sig allena förbehållit.

De ringare förändringar/ som äro synnerlige och särlige/ kunna ännu undertiden blifwa föruth vppenbarade/ men intet stora och allmänna.

Aga-

Agabus i Apoſtlarnas tid propheterade föruth om en ſwår och dyr tid.
Några af de gamla Kyrckiofäder ſpått om ett och annat / ſom ſedan ſkedde.
Hieronymi Prophetia / om hon är förkaſtandes?
Keyſer Barbaroſſa ſpådt om Lutheri ankomſt meer än 100 åhr föruth.
Johan Huſs giordt det ſamma.
Savonarola ſpådt om Reformationen.
Lutherus för ſin dödh ſpådt om några förändringar.
Många gamle Preſter ſpådt hwad ſom ſedan är ſkedt.
Carpzovius ſpådt om Konungen i Pohlen.
Probſten i Nyenſkantz ſpådde ſtadſens vndergång / och ſtora förändringar i Riket.
En annan Preſt der ſammaſtädes ſpådde det ſamma.
Andra fromma Chriſtna i werdzlig ſtånd ſpådt åfwen ſå.
Tyſka Bonden i Schleſien / om Lutterſka Kyrckiornas återfång.
Otaliae många exempel kuude här andragas / ſom nu förbij gås.
Den Narfwiſka Flickan har intet warit informerat om fiendens ankomſt / mycket mindre at Konungen ſkulle med en liten hop vndſättia ſtaden. Hon war ſåſom dödd i 3 dygn / och wiſte ſäija mycket annat / ſom åfwen de tider fierran ifrån ſkedde. Noteras Autoris löyelige mening.
Åhret der efter ſpådde en Bonde / at Ryſſen ſkulle endtlig intaga Narfwen / blef fängſlat / och ändå beſtändig.
Icke alla ſpådomar äro rena / uthan ſomlige meer eller mindre med annat fåfengdt beblandande. Orſaken der til.
Vnderlige hendelſer böra intet förgåtas eller ſlås i wädret / ſerdeles när de ſkee i myckenhet.
Engelländaren Spencer noteras. Hans fåfenge meningar i några Religions ſaker.
Spencer och de ſå kallade Naturaliſter giſwa tillfälle til den Politiſke Atheismum.
Ett portentum eller ſellſamt ting giör intet til ſaken / åfwen ſom een ſwala giör ingen ſommar.
Syndrome ſignorum eller många ſådana ſällſame teckns ſammankomſt hafwa wiſſerligen något at betyda.
Meer än 100 Exempel finnes hos Hiſtorie Scribenterne / om vnderliga händelſer / ſom altid föregådt ſtora förändringar. Ingen förnuftig lär giöra dem alle til liugare.

Tekn

Tekn som föreginge Jerusalems förstöring.
Portenta eller betydande vnder behöfwa icke wara vthom eller öfwer Naturen/ fast det skedde wid Christi lidande; nog är at naturliga sällsamme ting i stoor myckenhet ankomma.
Lemnandes vthländske vnderteckn / vprecknas de i Swerige.
Vnder som föregådt den stora förändring som efter K. Magni Smeks tid Swerige år öfwergången.
S. Britas spådomar/ om de åro så aldeles at förkastandes.
Mycket vnder skedt i Swerige/ men för de gamla Swenskas wårdslöshet bliswit försummat at vptecknas. Samma wårdslöshet mera nu än någonsin tilförene.
Vnder som skedde för Konung Gustaf den förstes död item K. Johan 3.
Vnder som händt för K. Gustaf Adolfs död.
Vnderteckn för hans Frumoders/ den gambta Drottning Christinæ död.
Vnderteckn som föregått Drottning Christinæ afträde från Regimentet/ och der vppå fölljande Polniska Kriget.
Tekn skedde i Ingermanland/ förån Ryssen Anno 1656 intöll.
Tekn för K. Carl Gustafs död.
Tekn för Kriget i Skåne/ och för den förändringen som i Regements Formen skedde.
Tekn för Sal. Drottning Ulricæ Eleonoræ dödh.
Tekn för den swåra hungren och 3 hårda åhren i Swerige.
Tekn för Sal. Konung Carl den Elloftes dödh.
Tekn och Under för detta blodiga Kriget/ hwar wid Sweriges Underfåtare/ serdeles de öster vth/ intet silke spunnit.
Åthskillige sått af sådana tekn vpräcknas; först de som skee i luften. Boli, trabes, eldkulor med smell och gnyy/ som jag såg wid Heidelberg Anno 1682/ sampt åthskillige andra eldzlius/ altförhefftige nordblyß. &c.
Vnder vthi watnet/ åtskillige slags/ hwilka wår Author med glantz förachtar/ fremmande fiskar; Exempel wid Dantzig/ för det förra Polniska Kriget. Hungerkellor.
Tekn vthi Jorden i jordbäfning/ grafwars öpnande af sig sielf och vpkastande.
Syner öfwer jorden/ såsom på Engen wid Rasbokijl och mång annorstädes.

Myckna spökelser/ gastar/ neckar/ elfwer &c. betyda sellan godt.
Tekn af diuren/ fremmande foglar/ fyrfotade diur/ som ellieſt i landet sellan wancka/ fremmande ohyror. Exempel derpå.
Tekn af menniſkior; många wederſtyggeliga miſsfödzſel. Autoris sällſame orſak till Barnens predikande wederlägges.
Det förmeente trolldoms wäſende och barneförande/ ſom barnen luppo med. En höglärd Politicus spådt at påfölia ſkulle ſtora förändringar i allmänna lefwernet/ ſom ock ſå ſkedt.
Tekn af drömer/ ſom intet altid böra förachtas.
Oförmodelige hughſkott/ ſom enom infalla. Exempel derpå.
Siuke/ hufwudyre/ och de ſom ifrån ſine ſinnen äro komne/ ſpå ofta det ſom ſedan eller äfwen i ſamma punct ſkeer. Inhemiſke Exempel. NB. Ebriecatum Paracelſi bör förſtås.
Ariſtoteles ſedt orſaken til detta alt/ ſåſom vthi en dimba. Avicenna något litet klarare.
Pythagoras och Plato ändå myckit klarare; men Paracelſus ſom en Chriſten Philoſophus aldraklareſt.
Betydande drömar/ äfwen ſom ſpådomar intet altid lika. Somliga renare och klarare/ ſomlige genom liknelſer/ många åter jemte ſanningen myckin fåfengia.
Den ſom wäl förſtår Paracelſi Iliaſtrum och Cagaſtrum, ſåſom och Eveſtrum, har myckit lättare at finna ſig häruthi.
Här til lyda/ at många mercklige menniſkiors dödh/ ſlächt/ patroner &c. förkunnes genom bultande/ klappande/ tungt fall/ at huſet darrar der wid. &c.
Andra ſällſame tekn/ ſåſom Trumpos qwarn wid Sela/ af Sal. M: Silnæo hörd intet långt för ſin dödh/ det han mig förkunnat icke långt för än den ſtora hungren kom.
Okände perſoner ſom förkunna något; ſåſom pilten i Nykyrckia/ för än berörde ſtora hungeråhren yppades.
För ſielfkloka beſpottares och begabbares ſkull är intet af nöden ſig om deße tings rätta orſaker at yttra.
Man måſte dylika tekn intet altförmycket/ eij heller alt för litet achta. Det förra inclinerar till widſkepelſe och wantro; det ſenare til ſäkerhet